

A. POTOČNIK:

Ljubljana.

(Dalje.)

9. ZNAMENITE STAVBE NA NOVEM TRGU.

ajimenitnejše poslopje Novega trga je bila vicedomska palača, ki je stala na mestu današnjega vseučilišča na Kongresnem trgu. V tej palači je stanoval cesarjev namestnik — vicedom — prva oseba v deželi. Leta 1747. so opustili mesto vicedoma, zato so tu odslej domovali vsakokratni deželni glavar in deželni uradi. Velikonočni potres leta 1895. je to stavbo tako poškodoval, da so jo morali podreti. Sedanja palača, ki so zanjo porabili tudi obširen vrt poleg vicedomskega poslopja, je bila dodelana leta 1906. V tej palači je bil do državnega prevrata l. 1918. sedež deželnega odbora, deželnega glavarja in deželnih uradov. Od l. 1919. pa je dom slovenskega vseučilišča.

Thurnova hiša

Turjaški trg

Deželna hiša

Na severni strani vicedomskega vrta je stala od leta 1848. stražnica Narodne straže, ki so jo podrli leta 1857.

Vsako večje mesto ima Gosposko ulico, tako tudi Ljubljana. Te ulice so nastale, ker se je gospoda umaknila ob turški sili iz svojih gradov za mestno obzidje ali pa tudi, ker se je na zimo rada preselila v mesto, kjer je bilo več zabave in razvedrila.

Imenitna je hiša v Gosposki ulici št. 3, ki jo je dal sezidati okolo leta 1763. Andrej Daniel grof Barbo. V tej hiši je za kongresa bival neapolitanski kralj Ferdinand s svojim spremstvom. Večina hiš v Gosposki ulici je še dandanes last plemenitašev, vendar je njih število že redko.

Znamenito je poslopje, ki stoji na vogalu Gosposke ulice in Marksovega (prej Turjaškega) trga št. 4, kjer je danes nastanjen

Državni osrednji urad za ženski domači obrt in avstrijski konzulat. To poslopje je zgradil leta 1561. Jakob baron Thurn z odkupnino 20.000 cekinov, ki jih je prejel za glavo nekega turškega paše, katerega je sam ujel.

Tej hiši nasproti stoji še dandanes ena najlepših palač na Turjaškem trgu — Deželna hiša ali »lontovž«, kjer je dandanes nastanjena Kmetijska družba za Slovenijo. Tu so se shajali deželni stanovi k deželnim zborom, tu so se vršile sodne obravnave, tu so bili deželni uradi in deželna blagajnica.

Prvo deželno hišo so sezidali leta 1467., ki jo je potres leta 1511. popolnoma porušil. Novo hišo so sezidali leta 1548. ter jo pozneje polagoma povečavali. V hiši je bila velika dvorana, njej nasproti pa kapelica, posvečena sv. Ahaciju. Tu je bral prelat mašo pred otvoritvijo deželnega zbora. Od leta 1856. do leta 1895. je v tej hiši stanoval deželni predsednik, tu so bili nastanjeni uradi deželne vlade.

Knežji dvorec — dvorišče

Na sedanjem Marksovem trgu so bile nekoč viteške igre — turnirji. Dne 17. februarja 1652. leta se je udeležilo take igre 35 vitezov v štirih skupinah. Ob sejmihi so tu prodajali razno blago. Od leta 1851. do leta 1859. so tu ponujali Vipavci svoje pridelke. Na nezazidanem prostoru poleg banke »Slavije« je stalo do leta 1896. eno najimenitnejših poslopij stare Ljubljane »Knežji dvorec«, ki ga je dal sezidati leta 1642. grof Volk Engelbert Turjaški, takratni deželni glavar.

V tem poslopiju se je shajalo plemstvo iz vse dežele. Poslopje je bilo zidano v četverokotu in je imelo prostorno dvorišče. Bilo je obširno in dvonadstropno. Poleg prostranih soban je bila krasna knjižnica in zbirka umetnin, po hodnikih so visele slike tedanjih umetnikov. Na južni strani so se razprostirali vrtovi, kjer je raslo južno sadje. Te nasade so poživiljali umetniški kipi in vodometi. Za obzidjem je bil ribnik, po katerem so plavali beli labudi. Ob slovesnostih so tu prirejali italijanske opere in dramske igre.

Ob križevniški cerkvi je obširno poslopje nemškega viteškega reda, ki so ga nekdam imenovali »Nemško hišo«. Sem se je že pred letom 1256. naselil nemški viteški red. Redovniki so poučevali mladino in stregli bolnikom. Leta 1442. je dal celjski grof njih samo-

stan podreti in požgati. V letih 1567. do 1579. je bilo zgrajeno sedanje poslopje. Na sedanjem Valvazorjevem trgu, ki se je nekoč imenoval »Nemški trg«, je stala šola in bolnica.

Od Nemške hiše je držala na Breg pot po sedanji Križevniški ulici, ki so jo imenovali tudi »Nemško« ali »Ribiško ulico«. Poslopja v tej ulici so tudi stara, kar priča zlasti hiša št. 9, ki je bila last bogatega trgovca Krištofa Troppa pl. Troppenaua, ki je bil tudi posestnik grajskega poslopja v Polhovem gradu. Nad hišnimi vrati je grb z letnico 1658.

Na Bregu smo! Visoka, trinadstropna hiša nasproti šentjakobskemu mostu je bila last imenitnega in za nas Slovence prezaslužnega moža Žige barona Cojza (Zoisa).

Žiga baron Cojz

Nasproti Cojzovi hiši, kjer je danes gostilnica pri »Vitezu«, zapazimo nad vežnimi vrati vklesana vojaška znamenja in zastave, pod njimi pa glavo viteza. Lastnik te hiše je bil Peter Anton Codelli, ki je služil kot pomočnik pri trgovcu Francu Zergoliju. Po njegovi smrti je prevzel Codelli trgovino in obogatel. Za dober denar si je v onih časih marsikdo kupil plemstvo, tako tudi Codelli, ki je dobil pridevek pl. Fahrenfeld (Die Fahne = zastava); zato zastave nad vhodom.

Večina hiš na Bregu je bila last pridnih in podjetnih trgovcev in obrtnikov, ki so imeli v pritličju dobro obiskovane trgovine, gostilnice in pekarije. Najboljši odjemalci so bili delavci. Ti so razkladali in nakladali blago, ki je bilo pripeljano ali odpeljeno po Ljub-

ljanici. Ob bregu Ljubljanice je stalo okolo 30 m dolgo, zidano skladišče carinskega urada, kjer so finančni pregledniki vršili svojo službo. Leta 1865. je mestna občina to poslopje odkupila, podrla in nasadila drevored na Bregu leta 1871.

Z Brega pridemo po Črevljarski ulici v Židovsko ulico, kjer so stanovali večinoma židje. V Ljubljani so bili menda židje prvi trgovci, ki so imeli dolgo časa v rokah velik del trgovine z inozemstvom. Pečali so se tudi z zdravništvom in oderuštvom. Imeli so že pred letom 1213. svojo sinagogo (molilnico). Kristjani so žide mrzili in jih dolžili, da so zastrupljali vodnjake in studence ter s tem povzročali kugo. Zato je prišlo leta 1290. med njimi in kristjani do hudega poboja.